

O zadevi slovenskiga pravopisa tujih beséd.

(V natis poslano.)

Kar je naš materinski jezik bolj izobražen, in se razne reči v njem pišejo, potrebuje, kakor vsak omikani jezik, mnogo tujih beséd, posebno lastnih imén. Ker se pa naš slovenski pravopis od družih večkrat zares bitstveno razloči, postane važno vprašanje: kako hočemo mi tuje besede pisati, da bode prav? Pravopis lastnih imén zasluži posebno vso pozornost slovenskih rodoljubov. Naš namen ni, se v obširno preiskovanje todne reči spustiti; mi hočemo samo napčnost pokazati, čerko „j“ pisati, kjer je izvorni pravopis nima. Kteri le nekoliko izobražen Slovenec zamore hladnokervno brati na priliko besede: Diogen, Sion, Austria, ceremonia i. t. d. takole pisane, Dijogen, Sijon, Avstrija, ceremonija. Da pa zamoremo to napako dostojno pokazati, da bo slehern prepričan, kteri resnico ljubi, in se da sploh kake reči prepričati: hočemo pretresti 1) izreko in 2) djanško rabo imenovane čerke.

1. Kar zadene izreko, poterdim, da nekteri Slovenci čerko j izrekujejo, kjer je drugi narodi ne pišejo: toda ta izreka ni na celem Slovenskem navadna, in ni lepa, toraj ne zasluži knjižne veljavnosti. Nekteri Slovenci, (posebno Gorenci) ne terpe od začetka besede čiste glasnice in v sredi dveh glasnic skupaj, temuč predstavijo ali vcepijo „j“ ali pa „v“. Če je pa ta izreka zares tako lepa, moramo pravopis mnogih beséd spremeniti, in ne smemo več pisati, na priliko: imam, poišem, oče, nauk, Eva ... temveč po nelepi izreki nekterih krajev: jimam, pojišem, voče, navuk, Jefa ... kar gotovo noben Slovenec ne poterdi. V 3. sklonu (dativ) jo Slovenci že davno opušajo, čeravno izreka od družih sklonov ni razločna, le prav po redko se bere: „Mariji, Avstriji“ ... kar pa večina Slovencev že davno napakam prišteva. Toraj že ravnoslednost (consequenz) tirja, da se imenovani čerki saj v knjižnim jeziku upremo, namesto da bi jo hotli celimu narodu vriniti. Samo v 2. sklonu dvojo- in višebroja, kjer na konec besede pride, se ne da opustiti, če rečem, n. p. „zastran teh ceremonij.“

2. Začetek te napake je bil brez dvoma, da so naši spredniki se preveč ravnali po napčni izreki nekterih krajev, in v imenu „Maria“ začeli čerko j pisati. Dokler je bila slovenšina še neizobražena, se razun molitevnih knjig v njej ni skoraj nič pisalo, ni te napake nihče porajtal, zakaj samo v imenu nekterih svetnic je bila navadna. Kar je pa slovenšina bolj omikana, in se vsakoverstne reči v njej pišejo, imamo takih beséd na jezere. Ali hočemo pri vsih čerko j vcepiti? — Slovenci si tega še niso upali storiti, velikoveč je v tej zadevi pri nas takošna zmešnjava, da bi je nihče ne verjel, ko bi ga lastne oči ne prepričale. Naj nam bo dopušeno, svoje besede z nekterimi izgledi vterditi. „Časnik“ št. 31. piše: Grecia, geografija, historia; št. 37. pa „geografija, historija, Perzija“ — št. 36. najdemo: „Porusia, Anglia, Belgia“ kmalo pa: „Avstrija in Porusija.“ Časnik stanovitno piše: Dalmacia, Macedonia, Galicia; Benkov Tone v „Novicah“ l. 21. pa: Ilirija, Makedonija, Dalmacija (vendar pa Apolonia); „zg. Danica“ pa v listu 23. demokracija, filozofija, Samarijan i. t. d. Sploh se besede: India, Sicilia, Silezia, mision i. t. d. najdejo pisane s čerko „j“, in brez te čerke *). — Ker je pa temu tako, kdo je

pa v stanu razsoditi, kdaj da moramo čerko j vcepiti, kdaj pa opustiti? Naznanite nam saj pravilo, po katerem se ravnate! — Iz vsega mi posnamemo, da nekteri še vsikdar tuje besede pišejo, kakor jim ravno izpod peresa pride. Slovenci! bodimo ravnosledni; popustimo ta šlendrian (lepšega imena ta zmešnjava ne zasluži), in dajmo čerki „j“ povsod slovo, kjer je izvorni pravopis nima *).

(Konec sledi.)

Novičar iz slovenskih krajev.

Xp. Iz Celja. (Konec.) 18. rožnika so stali pred porotno sodbo Lubej, Rodušek, Vutolen in Peklič, vsi 4 vinogradniki v Košici poleg Kisle Vode obdolženi krive prisega pred sodbo. Lubej je bil zavolj neke majhne zajčje tatvine k okrajni sodii poklican; v ti zadregi je podkupil imenovane 3 može z vinam in vsaciga z 1 gold., da so po krivim na njegovo vést prisegli, da so ga o tistim času, ko je obdolžen bil zajca vstrelili, nekod drugod vidili, kar so prič e tajile; zapeljivec Lubej in zapeljanec Peklič sta tajila — Rodušek in pa Vutolen sta obstala krivo prisego. Ne zapopademo, kako se je to zgodilo, da so porotniki ta dva, ki sta svojo krivico obstala, „ne kriva“ spoznali (ali morebiti niso poslednje povzeme (reasume) v nemškim, njim ne popolnoma umevnim jeziku dobro razumeli?), una dva pa, ki sta tajila, so „kriva“ spoznali. Na to so sodniki Ljubeja na 8 mescov, zapeljaniga Pekiča pa na 14 dni v ječo obsodili. Ta sodba je žalostno dokazala, kako malo podučeno je še ljudstvo tu in tam, ker nekteri mislijo, da kriva prisega ne na svojo, ampak na vést kakiga družiga, ki to prevzame, ni greh!! — Poslednja sodba je bila zoper Jožefa Herga, 25 let stariga čverstiga fanta iz Mesgoric pri Ptujim, obdolženiga hudodelstva poskušene silne nečistosti in prestopka zoper telesno varnost; njem nasprot je stala pohlevna 27 let stara dekla. Porotniki so ga „kriviga“ spoznali, in s tem pokazali, da ima tudi čistost proste dekke sveta biti; po tem je bil na 14 mescov v ječo obsojen. Zagovornik g. Forreger je napovedal, da bo vikši sodii na Dunaj dokaz predložil, da, kar je Herga storil, ni bilo hudodelstvo, da tedaj razsodba porotnikov ne more veljati. — S to sodbo so bile sedanje porote sklenjene; gosp. predsednik je v lepim nemškim jeziku slovenske porotnike poslovil!! Zala Ana Alexander iz Marburga, ki je obdolžena, da je svoje reditelje zavdala, pride še le o prihodnji poroti pred sodbo, ker njeni zagovornik še daljniga preiskovanja želi.

Iz Štajarskiga. ** Nov čudež krog Celja slovi, in se clo že do Krajskiga, Koroškiga in Horvatskiga širi; — čudež, kteriga neki dve uri od Vitanja na Bohorju nekteri viditi hočejo. Vidi se jim, pravijo, podoba matere božje na visoki smreki, ktera dva verha ima, in med njima se nek čudna podoba izobrazuje. —

z našim spačenim »Avstrija,« in kteri zasluži spredek, že same oči razsodijo. Pis.

*) Imenovano napako so nekteri Slovenci že davno spoznali, pa namesto nje drugo vpeljali. Pisali so in nekteri še pišejo: miljon, bataljon, Cecilja. V tacih besedah se morate čerki lj razstavno (separat) izreči, kar je zoper naturo slovenskih jezikov. Čerki lj ste en glas, pa se le v nekterih krajih (posebno na Gorenskem) dobro izrečete. Toraj moramo pisati: milion, batalion, Cecilia. — Nekteri pa mislijo, da jo moramo zato pisati, ker se drugači dolgost (quantitas) glasnice »i« ne more spoznati. Temu pa ni tako. Če pišemo: ceremonija, akademija — noben bravec dolgosti ne bo spoznal iz samiga pravopisa, ne povdarka ne stavimo, ali če mu že ni od drugod znana. Pis.

*) Naj terdovratnia vendar pa je v besedi: »Avstrija.« Mi vprašamo: kakšin razločik je zastran izreke v besedah: Austria, Italia od ene, in: Galicia, Dalmacia od druge strani, da bi jih mi v pravopisu ločili? Ni družiga treba, kakor samo primeriti evropski pravopis: »Austria«

Razglasila se je ta čudna povest na binkoštno saboto po dveh pasteričicah, ki ste tam na domačim polji svoje čede pasle, in med verhama imenovane smreke iz perviga neznaniga tiča, potem pa majhno svetlobo iskri podobno zagledale. — Od te dobe potujejo cele množine po stermi gori k čudni prikazni, kleče molijo, svete pesmi pevajo, in se v smreko zamaknejo, pričakovaje, dokler se jim bo podoba prisvetlila. — Mnoge povesti se zdaj od te prikazni po svetu širijo; vsak kaj drugiga vidi, in tudi drugači govori; vsi resnicoljubni in odkritoserčni možje pa z enim glasom terdijo, de cela prikazen ni drugiga kot gola zmotnjava in sleparija. *) Po željah teh resnicoljubnih mož, ki so se sami na imenovanem mestu večkrat prazne domišljije razglaseniga čudeža prepričali, — vas opominamo, ljubi Slovenci! de nikar ne tratite dragiga časa silniga dela po praznim potovanju, in ne zanemarite doma obilnih in pravih čudežev božjiga blagoslova. — Na znanje vam še damo, da so 1. dan tega mesca žandarji tisto smreko posekali, da bi daljno potovanje k temu kraju ustavili; alj bo pa s tem kaj bolji za naprej, ne vémo, le toliko vémo, de je boljši svetoval svoje dni modri Gamahal svojim Izraelcam, rekoč: „Ako je to delo človeško, bo samo od sebe razpadlo, — je pa od Boga, ga vi razdreti ne morete.“

Iz Istrie 22. rošnika. † Kar pri nas pravice slavenskiga jezika v šolah in vradnicah vtiče, smo malo bolji, kot smo leta 1847 bili. Kako vse drugač je to na Goriškem, kjer sim unidan potoval, in kjer so me že v vsakim kraju cestni napisi v laškem in slovenskim jeziku razveseljevali! Čeravno to ni veliko, vunder le kaže, da se jezik slovenskiga naroda, ki tu prebiva, ne tlači, in da tudi slovensk domačin zamore brati, kam ga pot pelja, brez da bi mogel dolgo po tem popraševati. Pri nas v Istrii pa ni slavenski jezik še skoraj nič tistih pravic zadobil, ki so mu po vstavi zagotovljene; mlačnost večine vradnikov, nečimernost zanamarjeniga naroda in overe prenapetih Talijanov so tega krive. Le v nekterih šolah je nekaj malo ur slovenskimu jeziku odločenih. Naj bi častita deželna šolska vradija v Terstu se milo ozèrta na naše šole in tudi dolgo zartertim Slavenam Istrije k njihovim pravicam pripomogla! Narod se ne more dušno omikati in tudi scer ne osrečiti, ako se mu perva pravica, ki jo na svet sabo prinese, odteguje!

Iz Šežanske okrajne. Z veseljem, da ga ni izreči, smo brali v 26. listu „Novic“, da je ravnanje naših gospodov sodnikov celò prenerodno, ker čejo nas čiste Slovence Lahe storiti, ker nam pri naših tožbah večidel le laške spise in rabsodbe delajo. Da bi vender leti gospodje premislili, kako napčno nam to pride, ker se v več krajih po uri, celò po dve uri dalje nobeden ne najde, da bi bogimu kmetu lete spise prebral in razložil, zlasti ker še v več krajih celò duhovni laškiga ne znajo. Kaj bo tedaj ubogi kmet po eni ali dve uri dalje hodil svoje sodniške rabsodbe prebrati in si jih tolmačiti dajat! Ko bi rabsodba slovenska bila, bi jo lahko sam prebral, ali pa od svojiga bližnjiga soseda si jo prebrati dal. Kaj bi nek rekli Furlani, ko bi se njim slovenski spisi ali rabsodbe dajale? Pač bi debelo gledali! „Vsakimu svoje“ je star pregovor pravice; kaj ravno nam Slovincam se ne sme pravica zgo-

diti?! To je gotovo, da če bo to dalje terpelo, se bo vsa okrajna zoper te nepriljudne Laške gospode pri-tožila.

Novičar iz Krajskiga.

Iz Ljubljane. Svitli nadvojvoda Janez so prišli o saboto popoldne s svojo ženo in sinom iz Tersta v Ljubljano, in se o nedeljo zjutraj po železnici v Gradec podali. Po tem, ko sta ga g. deželni poglavar in general obiskala, se mu je poklonil tudi predsednik z odborniki kmetijske družbe, s kterimi govoriti so g. nadvojvoda že poprej, ko so v Terst šli, želje razodeli. Pogovarjali smo se prav po domače, kakor je pri ljubeznjivim nadvojvodu že navada, zastran mnogih kmetijskih zadev, za mnogo reči so prijazno poprašali, in priporočili so kmetijski družbi: naj bi iz Krajskiga več udov prihodnjo jesen (september) k velikimu kmetijskimu zboru v Solnigrad prišlo in kmetijska družba tudi kakošne posebne pridelke Krajske dežele v ta zbor poslala, kar si bo po močosti spolniti prizadjala. — Iz Dunaja zvemo veselo novico, da se že 4 leta napovedani in po mnogih overah zaderžani slovenki zemljevid obsegajoč celo Ilirio, spodnje Štajarsko, Beneško in Ogersko Slovensko, zopet pridno izdeluje, in da, če nov zaderžek nenadama ne bo dela overal, bo zemljevid do konca tega leta gotov, in, kakor zvemo, tako krasno, da se bo zamogel z vsacim zemljevidom meriti. Tako delo — prvo tega načina — ktero določi meje vsih deželá in zaznamova vse farne kraje, reke, goré i. t. d. v slovenskim jeziku, potrebuje mnogo truda, mnogo stroškov, in bo častitimu izdatelju g. P. Kozlerju v toliko veči slavo, ker slišimo, da misli temu zemljevidu, v bakro izrezanimu, krajopisni in štatični pregled vsih v zemljevidu zaznamvanih krajev v slovenskim, nemškem in laškem jeziku pridjati. Sicer se bo to delo lepo vezalo s zemljevidi, ki jih je slovensko društvo v Ljubljani zaporedama na svitlo dajati se namenilo; obraz celiga sveta v dveh polkrogah je, kakor so „Novice“ že omenile, v kamnotisu; za tem pride Evropa in za tem austrijsko cesarstvo, s priloženimi krajopisi posamesnih dežel ob kratkim, kolikor je za podúk slovenskimu ljudstvu potreba.

Iz Dolenskega. 24. junija. Včeraj je na potovanju po Dolenskim tudi Toplice obiskal naš deželni poglavar, gospod grof Chorinsky; nar poprej je tukajšno šolo obiskal. K nesreči so se bili otroci ravno razšli, in komaj 10 šolarjev je bilo še zbranih popoldanje šole pričakovaje. Rekel je nekterim pričujočim brati in jih izpraševati, in je bil ž njimi tako zadovoljin, da je učenika očitno pohvalil, pridniši šolarje pa obdaroval. To je bilo veselje! — Po tem je tudi naše toplice ogledal, ktere so mu bile tako po volji, da jih ni mogel prehvaliti. Pripovedoval je, da na tako lepo in prostorno kopljo in tako čisto in toplo vodo pri svojim mnogim popotvanju še ni zadel; in je popraševal, če tudi iz daljnih krajev pride kdo tu sèm zdravja iskat? Na odgovor, da se od Teržaške strani še kje kteri pripelje, od Dunajske pa nikogar ni, se je močno čudil! Ali če pomislimo, da vredniki mnogih Dunajskih časopisov še clo za Krajsko deželo ne vedó, ter zdaj Ljubljano, zdaj Novomesto ali Černoml na Koroško prestavljajo, in našega rojaka, dr. Ignacija Knobleherja za Korošca imajo, kako smemo upati, da bi Dunajski in drugi zdravniki gorenjih dežel za naše Toplice vedili, in svoje bolnike tu sèm pošiljali! — Po kosilu se je g. deželni poglavar proti Novomestu odpeljal.

Iz Loške doline 1. juli. D-n. Pretekli teden je bil na Blokah (Loške sodniške okraje) pes ubit, kteri je imel vse lastnosti stekliga. Popadel je več otrok in tudi

*) Nek dopis v Graškem časniku razjasni to prikazni tako le: »Smreka je blizo srede debela oguljena, gladka in bela; kadar sonce drevó obseje in sapa bližnje veje premikva, da je golina kmalo razsvitljena kmalo osenčena, se prikaže različna podoba na nji. Nekteri vidijo v tem obraz, in po njih domišljii mora obraz sv. matere Božje biti, kar se jim toliko verjetniši zdi, ker se iz smerečje goline bela, rumenkasta in rudečkasta smola cedi, kar imajo za kri Kristusovo!!!«